

1. dílu akademické *Mluvnice češtiny* (1986), pro niž P. Hauser napsal výklad o derivaci substantiv. Pravidelně také vycházejí Hauserova skripta ke všem jazykovědným disciplínám, jimž vyučuje. Mezi mnoha skripty uveďme některé tituly vydané v posledních letech: prof. P. Hauser napsal *Cvičení ze současného českého jazyka. Skladba* (1997), byl vedoucím autorského týmu třídílného učebního textu *Didaktika českého jazyka a slohu* (1.–3. sv., 1994), vydal *Jazykové rozborly* (2001) aj.

Neméně významná byla a nadále trvá jubilantova činnost přednášková a popularizační, tvorba učebních pomůcek a činnost pedagogická. Jméno prof. Hausera ještě dnes zaznívá téměř na všech lingvistických konferencích, jichž se aktivně účastní. V současné době pan profesor působí na katedře českého jazyka PdF MU v Brně, přednáší syntax a vede výběrové jazykové semináře. Při vyučování češtině preferuje spisovnost a dodržování jazykových norem, ale zároveň vedle preference normalitnosti vede k funkčnosti, k respektování slohových norem a ke kultuře řeči. Podílí se také na vědeckém růstu mladých bohemistů a didaktiků. Ostatně otázky přípravy budoucích (i současných) učitelů českého jazyka mu nikdy nebyly lhostejné.

Všichni, kteří znají pana profesora, oceňují jeho vlastnosti vědce, učitele i člověka. Je znám jeho pedagogický takt, vysoká odborná náročnost a nesmírné zaujetí pro učitelství, které jsou příkladem nejen pro spolupracovníky, ale i pro studenty, kteří jako budoucí učitelé vidí v prof. Hauserovi svůj vědecký a pedagogický vzor. Je to učitel příkladně pracovitý, svědomitý, schopný vždy výstižně formulovat své myšlenky a jednat přímo. Uznání práce P. Hausera dokládá skutečnost, že za vědeckopedagogickou činnost mu byla udělena stříbrná medaile Masarykovy univerzity a pamětní medaile Univerzity Karlovy k jejímu 650. výročí. Na jaře 2001 obdržel profesor Hauser od ministra školství, mládeže a tělovýchovy za vědeckopedagogickou činnost medaili 2. stupně. Kromě toho je také P. Hauser jako aktivní člen organizace Junák nositelem nejvyšších skautských vyznamenání.

Dnešní připomenutí výročí narození pana profesora je jen krátkým zastavením, neboť náš jubilant má ještě další badatelské a pedagogické plány před sebou. Do dalších let přejeme profesoru Hauserovi ještě mnoho nových životních úspěchů, neutuchající tvůrčí elán, stálou pohodu a především pevné zdraví.

Eva Minářová

Bohemistika na Humboldtově univerzitě

10. února r. 1809 byl Wilhelm von Humboldt povolán na pruské ministerstvo vnitra, kde se ujal řízení sekce Kultura a vyučování (Kultur und Unterricht). V rámci této činnosti se mu podařilo ve velmi krátké době vytvořit rozhodující

podmínky jak pro organizaci, tak pro obsahovou náplň nové moderní univerzity. Dne 2. října r. 1810 byla tedy díky jeho přičinění založena nová *alma mater*. V tento den dostali rektor i děkanové čtyř zřízených fakult povolávací dekrety. V jejich čele stály významné osobnosti: byl to Friedrich Daniel Schleiermacher – děkan teologické fakulty, Friedrich August Biener – děkan právnické fakulty, Johann Gottlieb Fichte – děkan filozofické fakulty a Christoph Friedrich Hufeland – děkan lékařské fakulty. Zajímavý je i ve srovnání s dneškem počet studentů v prvních semestrech: bylo jich celkem 256. Berlínská univerzita postupem času získávala na významu a takto přitahovala spoustu dalších vědeckých pracovníků, kteří zde našli své pole působnosti: byly to osobnosti jako bratři Grimmové, Otto Hahn, Albert Einstein, Max Planck atd. Ve výčtu významných vědeckých pracovníků je třeba se zmínit i o klasickém filologovi Augustu Boeckovi, který na Berlínské univerzitě vyučoval přes padesát let. Jeho jméno dnes nese nově postavená a k Humboldtově univerzitě patřící budova, kam se mj. v lednu r. 1998 přestěhoval i Ústav slavistiky.

Zřízení slavistiky jako samostatné disciplíny spočívá na nařízení krále Friedricha Wilhelma IV. z r. 1841, které vlastně bylo reakcí na rostoucí potřebu zabývat se slovanskými jazyky. Prvním reprezentantem této nově zřízené slavistiky se stává polský vědec Wojciech Cybulski, který se v letech 1841–1860 věnoval tématům z oblasti slavistiky, přičemž zvláštního významu nabývaly jeho přednášky o Adamu Mickiewiczovi. Od r. 1874 dostává berlínská slavistika nové impulsy, které vycházejí z osobnosti chorvatského vědce Vatroslava Jagiče. I když zde působil pouze do r. 1880, učinil celou řadu významných historických kroků pro rozvoj této vědní disciplíny na Berlínské univerzitě. Nejen z historického, ale i z dnešního hlediska, je obdivuhodná široká tematika jeho seminářů i přednášek, která sahala od staroslověnského jazyka přes historický vývoj ruštiny až po ruskou a jihoslovanskou literaturu a slovanský folklór. Ve výčtu Jagičovy činnosti nesmí chybět zmínka o srovnávací jihoslovanské gramatice a indogermanistice. Neméně významná byla i jeho činnost vědecká, editorská a organizační.

Na Jagiče navazuje r. 1881 polský slavista Aleksander Brückner, který na Berlínské univerzitě působil až do roku 1921 a za jehož vedení se slavistika vzdala dosud jednoznačné jazykové orientace a získala komplexní charakter. Brückner se věnoval téměř všem dílčím slavistickým disciplínám: byla to nejprve srovnávací gramatika slovanských jazyků, dále pak problematika jednotlivých slovanských jazyků, zvláště pak staroslověňštiny, polštiny a ruštiny. Později se rovněž věnoval polské a ruské literatuře. Až do r. 1908 prováděl výuku sám, později ho podpořil jeden lektor ze Semináře pro orientální jazyky (Seminar für orientalische Sprachen), který byl založen v r. 1887. Po Brücknerově emigraci nastupuje r. 1925 na takto uvolněné místo Max Vasmer. Během svého působení dosáhl založení Slovanského semináře vybaveného jedním asistentkým místem a knihovnou. M. Vasmer působil na univerzitě až do jejího uzavření v r. 1945.

Z dosud uvedeného přehledu vyplývá, že čeština nebo bohemistika jako samostatný jazyk či obor dosud nehrála velkou roli. Jistou výjimku tvoří fakt, že v rámci Semináře pro orientální jazyky, jehož úkolem bylo připravovat studující nejen po stránce jazykové, ale i po stránce cizích kultur, se od r. 1921 objevuje i čeština. Absolventi tohoto semináře, pozdější Zahraniční vysoké školy (Auslands-Hochschule), měli najít uplatnění jakožto tlumočníci ministerstva zahraničních věcí nebo jako vyšší úředníci. Ze seznamu přednášek ze zimního semestru 1936/37 pod názvem Československo vyplývá, že byly nabízeny následující semináře: Československá občanská nauka, dva kurzy pro začátečníky a jeden pro méně pokročilé, dále pak československé dějiny, zeměpis a překladařová cvičení, vše v režii Dr. Rottera.

Po znovuvytvoření Berlínské univerzity 20.1.1946 zahájil v letním semestru svou činnost i slavistický seminář. Až do r. 1950 převládá z pochopitelných důvodů ruština. V zimním semestru 1946/47 bylo celkově imatrikulováno 40 studentů – ve srovnání s dneškem to je mizivý počet. Jen bohemistika sama dnes čítá kolem 80 posluchačů. Velmi důležitou roli v tomto období sehrál W. Steinitz, na jehož podnět se orientace ve výuce soustřeďovala převážně na jevy současného jazyka, kultury a společnosti. K tomu přistupuje i nutnost zabývat se metodickými aspekty, neboť bylo třeba psát učebnice, skripta a slovníky. V popředí tehdejšího zájmu stály hlavně ruský a polský jazyk. Od r. 1950, kdy na slavistický institut přichází prof. Edmund Schneewieß, k jehož zaměření patřily jiho- a západoslovenské jazyky, se dostává ke slovu i bohemistika. Prof. Schneewieß již až do r. 1951 vyučoval sám, v tomto roce ho pak posílili další pracovníci. Dalo by se shrnout, že v 50. letech byly položeny základy všem slovanským jazykům (s výjimkou slovenštiny), které se na Humboldtově univerzitě vyučují dodnes.

V literární vědě se těžiště zájmů soustřeďovalo na prozkoumání německo-slovanských literárních vztahů. V souvislosti s bohemistikou je třeba vyvednout Bielfeldtovou habilitační práci, která vyšla pod názvem *Die Quellen der alttschechischen Alexandreis* (Berlin 1951). Na počátku 50. let se také začíná rozvíjet spolupráce slavistického institutu s jednotlivými kulturními centry bývalých socialistických zemí, tedy včetně Československa. Z hlediska bohemistiky a později slovakistiky je nutno poznamenat, že tato kooprace byla i přes různé problémy velmi plodná a jakou zdařilou, zvláště pak s Českým centrem v poslední době i se Slovenským institutem, je jí třeba označit i dnes.

Pro rozvoj slavistiky na Humboldtově univerzitě měla velký význam vědecká konference, která se konala ve dnech 11–13.11.1954 a které se zúčastnili přední slavisté z deseti zemí, mezi nimi tak významní vědci jako V. V. Vinogradov, T. Lehr-Splawinski a v neposlední řadě i Bohuslav Havránek. Předmětem úvah byly otázky jazykovědné, literárněvědné, historické i národopisné.

Pedagogická činnost pracovníků bohemistiky byla silně podporována i ze strany české a později slovenské, a to vysíláním zahraničních lektorů, jejichž

hlavním úkolem bylo zprostředkovávání praktického jazyka, především jeho komunikativní složky. Počátkem 90. let byla tato činnost ukončena.

Až do počátku 60. let patřilo ke studijnímu profilu buď jen čistě filologické studium ukončené diplomem (titul Dipl. phil.), v rámci kterého figurovala ruština, určitou dobu také čeština a polština jako hlavní obory nebo studium učitelství – zde však byla zpočátku možná jen ruština. V r. 1962 se k tomuto profilu řadí další obor – studium tlumočnictví a překladatelství, nejprve s jazykovými kombinacemi ruština a polština, od r. 1964 se tato paleta rozšiřuje také o češtinu a bulharštinu, později též o srbochorvatštinu. V 70. letech lze pak češtinu a polštinu studovat také v rámci učitelského studia, rovněž v kombinaci s ruštinou. Hlavním motivem tohoto rozšíření byla potřeba získat nové a kvalifikované učitele, neboť čeština se v bývalé NDR vyučovala jako tzv. třetí jazyk na deseti gymnáziích. Nezbytnou součástí studia obou směrů, hlavně pak tlumočnicko-překladatelského, byla roční stáž v dnešním Ústavu bohemistických studií a kateder českého jazyka a české literatury Filozofické fakulty Karlovy univerzity v Praze, která se konala po ukončení 2. ročníku a kterou absolvovali téměř všichni studenti. Je nutno poznamenat, že studijní plány tehdy na sebe přesně navazovaly, často obsahovaly individuální pokyny a doporučení. Koordinace takovýchto studijních programů byla jedním z úkolů tzv. Bilaterární komise, jejímiž členy byli pracovníci Humboldtovy univerzity a tehdejší univerzity Karla Marxe v Lipsku za stranu NDR dále pak zástupci univerzit z tehdejší ČSSR. Druhým úkolem této komise bylo iniciování a realizování vědeckých projektů, jakož i pořádání vědeckých konferencí, které i přes převážně literární zaměření skýtaly prostor i pro jazykovědce. Od r. 1975 se jich konalo na HUB osm, poslední z nich byla ve dnech 7–8. 11. 1989 a byla věnována Karlu Čapkovi (*Karel Čapek, seine Zeit und wir*). V r. 1989 také ukončila Bilaterární komise svou činnost.

Na počátku 90. let se mění profil studijních oborů – ruší se učitelské studium a místo něj se zavádí magisterský obor, který lze v rámci bohemistiky studovat jako hlavní i jako vedlejší. Kombinovatelnost s jinými obory je různorodá, velmi oblíbené jsou kombinace s historií, politickými vědami, dějinami umění, kulturními vědami atd. Původně jednotné tlumočnicko-překladatelské studium, jež končilo titulem *Diplomsprachmittler*, se rozdělilo tak, že se student hned od počátku musel rozhodnout pro ten či onen směr, což v sobě skrývalo řadu nevýhod, zvláště pro tzv. malé jazyky jako je čeština, bulharština, srbsština a chorvatština. Tyto nevýhody jsou víceméně praktického rázu, neboť absolventi jen zřídka najdou pracovní příležitost, kde mohou provádět jen jednu z obou činností. Po dlouhých přípravách se podařilo zavést nový studijní obor, který se nazývá *Interkulturelle Fachkommunikation*, kde se opět spojuje tlumočení i překlady. Od zimního semestru 2001/2002 si ho budou moci zvolit i zájemci o bohemistiku v kombinaci s dalšími jazyky.

Oba druhy studia probíhají ve dvou cyklech. V rámci tzv. základního studia, kde se klade velký důraz na systematiku a přesnou návaznost jednotlivých

disciplín, se studenti věnují důkladně jazykové přípravě, neboť ve většině případů nebývají při imatrikulaci jazykově vybaveni. Obsah studia tvoří v prvním semestru dvouhodinová přednáška Úvod do českého jazyka. Zde jsou prezentovány vybrané jevy jednotlivých jazykových rovin s důrazem na fonetiku a fonologii. Na takto získávané znalosti navazují fonetická cvičení, kde se jednotlivé jevy, zvláště s důrazem na rozdíly mezi češtinou a němčinou, intenzivně procvičují. Paralelně probíhá výuka gramatiky, především morfologie a výuka komunikace, vše po dvou hodinách. Kromě těchto hodin zaměřených na praktické zvládnutí jazyka musí studenti také absolvovat přednášky z morfologie, lexikologie a syntaxe, vše po dvou hodinách. První cyklus studia končí dvouhodinovou písemnou i ústní komplexní zkouškou jak z teoretických, tak i z praktických disciplín. U studentů překladatelství a tlumočení k těmto disciplínám přibývají další obory jako je Úvod k překladu, Úvod k tlumočení, Úvod k teorii překladu atd., z nichž se rovněž skládají zkoušky. Z našeho hlediska se jako nevýhodný jeví fakt, že dílčí zkoušky v podstatě neexistují a že první zkoušky mají komplexní charakter a absolvují se až po minimálně čtyřech semestrech. V 2. cyklu studia, v tzv. hlavním studiu, si studenti magisterského oboru vybírají semináře podle aktuální nabídky, která se týká jazykové praxe a teorie; v letošním letním semestru je to např. komunikativní diferenciací češtiny nebo speciální otázky české syntaxe.

Studenti překladatelství a tlumočnickví se věnují oboustranným překladům zaměřeným všeobecně, ale i speciálně, tedy textům např. z oblasti ekonomie nebo práva. V oblasti tlumočení jsou to pak disciplíny jako bilaterální, konsekutivní či simultánní tlumočení.

Vedle jazyka se samozřejmě také přednáší literatura a dějiny, z nichž se opět skládají dílčí i závěrečné zkoušky. Současný trend je takový, že více než literární historie a přehledné přednášky se pěstují až semestr trvající analýzy jednotlivých literárních děl.

Koncepce studia bohemistiky víceméně počítá s tím, že student absolvuje semestr či dva na vybrané univerzitě v České republice. Humboldtova univerzita má již tradiční smlouvu s Karlovou univerzitou v Praze a bohemistika konkrétně s Ústavem bohemistických studií Filozofické fakulty UK, který se specializuje na výuku češtiny jako cizího jazyka. K této smlouvě se připojil také výměnný program Sokrates, kde existují smlouvy s Ústavem translatologie FF UK Praha, primárně určený pro studenty překladatelství a tlumočnickví a také s Pedagogickou fakultou Masarykovy univerzity v Brně, z naší strany zaměřený především na studenty pokročilejší, připravující se k závěrečným zkouškám či magisterské práci.

Za správné a efektivní považujeme, když si student nejprve osvojí základní jazykové znalosti na naší univerzitě, a teprve potom se rozhodne pro studium v České republice.

Je třeba ještě dodat, že studenti se učí podle učebnic koncipovaných podle jejich potřeb, které vznikly buď na HUB nebo ve spolupráci s Filozofickou fakultou Karlovy univerzity.

V r. 1991 se pracovníci bohemistiky rozhodli, že se pokusí zorganizovat akci na způsob tzv. letní školy. Nazvali ji Berliner Bohemicum/Slovacicum. Vznikl tak jazykový kurs spojený s přednáškami o českém a slovenském jazyce, české a slovenské literatuře a historii, doplněný širokým kulturním zázemím; koná se vždy začátkem září, prvních 14 dnů se absoljuje v Berlíně a třetí týden následuje exkurze do Prahy. Na organizaci tohoto kurzu se podíli diplomatická zastoupení České a Slovenské republiky, České centrum a Slovenský institut jakož i Ústav bohemistických studií UK Praha. Hned první setkání vyvolalo mimořádný ohlas (zúčastnilo se ho 80 zájemců nejen z řad studentů a nejen z Berlína) i velký zájem, takže se postupně stalo pevnou institucí. V posledních letech se projevuje snaha o tematizaci celé akce, takže vznikají komplexy pod názvem *Magická osmička v českých dějinách* nebo *10 let po sametové revoluci – bilance a výhledy*. V rámci Bohemica/Slovacica proběhly např. diskuse se spisovateli jako jsou Eva Kantůrková, Eda Krizeová, Pavel Kohout, Michael Viewegher, Ota Filip či básník Pavel Borkovec coby zástupce mladé generace, s historiky Ferdinandem Seibtem, Janem Křenem, Milanem Otáhallem, překladateli K.-H. Jähnem nebo F.-P. Kitzzelem, hovořilo se také o otázkách česko-německých vztahů či problémech emigrace (Prof. Jan Rubeš). V odpoledních workshopech jsou zájemcům prezentovány např. otázky současné české kultury, srovnávacího pohledu na češtinu a slovenštinu, role českého jazyka ve filmu, ukázky vývojových tendencí české hudby atd. Vybrané příspěvky ze 7. až 9. Bohemica/Slovacica vyšly ve dvou sbornících. V letošním roce se tato akce bude konat po jedenácté a bude mít název: *Im Labyrinth der tschechischen und slowakischen Fachsprache. Ein Wegweiser durch Wirtschaft und Recht*. Za účelem podpory celé této akce byl založen spolek s názvem Berliner Bohemicum/Slovacicum. Förderverein für bohemistische und slovakistische Studien, e. V.

Hana Adam

